

СЕКЦІЯ 1
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ
У ВЕЛИКОТОВАРНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ
ФОРМУВАННЯХ

УДК 338.436:338.434:33.012.8-045.45

***В. Г. Андрійчук, д.е.н.,**
професор, академік НААН України
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,*

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ВЕЛИКОТОВАРНИХ АПФ:
ПРИЧИНИ ПОГІРШЕННЯ І НАПРЯМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ

***V. Andriichuk, Doctor of**
Science in Economics, Professor,
SHEE «Vadym Hetman Kyiv
National Economic University»
*Academician of NAAS of Ukraine**

FINANCIAL AND ECONOMIC CONDITION
OF LARGE-SCALE AGRO-INDUTRIAL FORMATIONS:
THE REASONS OF DETARIORATION AND THE DIRECTIONS
OF STABILIZATION

АНОТАЦІЯ. У статті з'ясовано причини значного погіршення фінансово-економічного стану сільськогосподарських товаровиробників, у тому числі великих аграрних та агропромислових компаній. Обґрунтовано напрями і механізми подолання фінансової скрути аграріїв у коротко- і довгостроковому періодах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: аграрні і агропромислові компанії, причини-виклики, фінансово-економічний стан, фінансові ресурси, концентрація виробництва, економічна підтримка аграріїв.

ANNOTATION. The reasons of considerable worsening of financial and economic condition of agricultural producers, including large agricultural and agro-industrial companies, are defined in the article. Directions and mechanisms of overcoming of financial crisis of agrarians in short- and long-term periods are considered.

KEYWORDS: agricultural and agro-industrial companies, reasons-challenges, financial and economic condition, financial resources, concentration of production, economic support of agrarians.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. За останні роки сільське господарство країни досягало вищої рентабельності виробництва порівняно з іншими галузями економіки. Вважаємо, що зростання рентабельності галузі викликано насамперед вагомим зовнішнім чинником — істотним підвищенням світових цін, а відтак, і внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію і продовольство. Слід також враховувати, що існують і вагомі внутрішні фактори, які штучно завищують рентабельність галузі. Це, насамперед, низький рівень оплати праці сільськогосподарських працівників порівняно з іншими галузями економіки, а також низька орендна плата за землю. На фоні негативної дії цих факторів усе ж найзагрозливішим є істотне погіршення фінансово-економічного стану сільськогосподарських товаровиробників у 2014 році, що викликано низкою причин, тому *метою даної статті* є з'ясування таких причин, їх систематизація, визначення напрямів негативного впливу та обґрунтування заходів у коротко- та довгостроковому періодах спрямованих на зміцнення економіки всіх суб'єктів аграрного бізнесу.

Проблемі сучасного фінансово-економічного стану аграрних підприємств, насамперед суб'єктів великого агробізнесу, присвячені публікації низки вітчизняних і зарубіжних науковців та аналітиків, таких як Іщенко Г., Єранкін О.О., Кропивко М.Р., Княжацький В., Лупенко Ю.О., Новіков Г., Жак-Жак Р.В., Дінз Г., Крюгер Ф. та ін. Однак систематизованих досліджень означеної проблеми саме в цей складний для України час недостатньо. Цим і зумовлюється актуальність теми даної статті.

Виклад основного матеріалу. Важкий фінансово-економічний стан аграріїв зумовлений низкою причин-викликів. Головною вважаємо військову агресію Російської Федерації, боротьба з якою вимагає величезних витрат грошових і матеріальних ресурсів на оборону. Втрата 20 % економіки через анексію Криму і фактичне невикористання 12 % посівних площ країни на її східних територіях, де ведуться бойові дії, втрата російського ринку. У результаті виник ще один виклик — відтік іноземних інвестицій з країни і вивіз капіталу закордон великим бізнесом.

Ця обставина значно посилила *другу причину-виклик*, що зумовлює зниження ефективності і навіть збитковість багатьох агропідприємств і великих аграрних та агропромислових компаній — це глибока девальвація національної валюти, яка призвела до

здорожчання їх зобов'язань. Адже багато аграрних і агропромислових компаній мають валютні кредити і зростання курсу іноземних валют зумовлює пропорційне збільшення зобов'язань у гривневому еквіваленті, для покриття яких не вистачає потрібних активів. Подальше девальваційне зростання курсових різниць є серйозною загрозою для економіки країни і агросектора зокрема. Про це яскраво свідчить продовольча паніка в третій декаді лютого 2015 року.

Третя причина фінансових ускладнень — зниження цін на світовому ринку, насамперед, на зерно. Не дивлячись на зростання експорту зерна в 2013/2014 МР на 42 % (32,4 млн т) дохідність аграріїв, у багатьох випадках навіть знизилася. Достатньо сказати, що ціни на зерно впали до чотирирічного мінімуму.

Четверта причина — криза банківської системи України. це також надто загрозливий виклик, що вимагає прийняття швидких і надійних заходів його нейтралізації. Нині через військові дії на Сході країни і викликані ними ризики вітчизняні банки і «дочки» іноземних банків надміру звузили масштаби кредитування аграрного сектора. Кредит для аграріїв став малодоступним і через високі відсоткові ставки — 25—30 % річних. Причому, банки ставлять надто жорсткі вимоги до позичальників, тому багато сільськогосподарських товаровиробників не в змозі взяти кредит взагалі. Скажімо, «Правекс-Банк» готовий надати аграрним підприємствам кредит лише за умови, що вони обробляють не менше 2 тис. га землі, мають щонайменше трисезонний досвід роботи, позитивну трирічну кредитну історію і відповідну ліквідну заставу. Мають місце й інші варіації вимог банків, наприклад, щоб річний оборот підприємства становив не менше 20 млн грн. У цій ситуації менші за розмірами агропідприємства повністю позбавляються можливості одержання кредитних ресурсів. Тому гостро постає проблема залучення аграріями інших джерел фінансування.

П'ята причина — «ефект відлуння»: через високий рівень інфляції відбулося значне здорожчання імпортних купівельних ресурсів — паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, отрутохімікатів, основних засобів. У результаті цієї причини за даними голови Аграрного Союзу України Г. Новікова подорожчання ресурсів для проведення весняної посівної компанії складе на 45—50 % більше порівняно з минулим роком [2], а загалом, потреба коштів становить у 1,5 разу більше ніж у 2014 році [3]. Причому аграріям потрібна готівка для закупівлі згаданих ресур-

сів, особливо мінеральних добрив, якої в них хронічно не вистачає. Виклик негативного ефекту відлуння ще істотніше посилиться в наступному році через значне зростання собівартості продукції поточного року, що використовуватиметься аграріями для забезпечення наступного циклу виробництва.

Шоста причина — істотне звуження можливостей вітчизняних великих агро- і агропромислових компаній, залучення фінансових ресурсів на світових фондових ринках, насамперед через зниження довіри до вітчизняного агробізнесу, перенасиченість Варшавської біржі акціями українських компаній, нерозв'язаність питання стосовно обігу сільськогосподарських земель в Україні, а також, що не менш важливо, через високу ціну входу на фондові біржі. Відносно нижча середня історична вартість IPO українських компаній склалася на Варшавській біржі і становила 6–7 % від вартості випуску акцій. У той же час на альтернативній площадці WSE Newconnect вона є вищою і сягає 8–10 %. Ще вищою є вартість розміщення на Лондонській біржі — LSE та альтернативній площадці LSE AIM і перебуває у межах 8–12 % [4]. У такому ж діапазоні перебуває і вартість виходу на Франкфуртську біржу. У результаті цих причин у 2013—2014 рр. жодна українська агропромислова компанія не вийшла на IPO, хоча на Лондонській і Франкфуртській біржі інтерес до вітчизняного агросектора зберігся.

Причому для розміщення акцій на зарубіжних фондових біржах велике значення має рейтинг країни. На жаль, він понижується. Зокрема, для виміру ринкової капіталізації українських аграрних публічних компаній використовується Аграрний індекс. У 2014 р. за даними «Украгроконсалт» український аграрний індекс знизився на 56 %. У результаті, українські компанії подешевшали на 2,3 млрд євро. Із 19 компаній 15 показали падіння котирування акцій, причому по більшості компаній котирування впали вдвічі і більше. За таких умов вихід вітчизняних компаній на IPO практично неможливий.

Сукупність цих причин-викликів зумовила істотне погіршення фінансово-економічного стану навіть окремих найбільших і найвідоміших агропромислових компаній, які дотепер вирізнялись не лише великими масштабами виробництва, а й міцною економікою. Так, наприклад, компанія «Миронівський хлібопродукт» за січень-липень 2014 р. отримала чистий збиток у сумі 270 млн дол. США, тоді як за аналогічний період 2013 р. компанія одер-

жала прибуток понад 90 млн дол. США. У компанії виникли складнощі із погашенням заборгованості в іноземній валюті через різке знецінення гривні.

Аналогічна ситуація склалася і в низці інших компаній, таких як «KGS-Агро», «Агротрон», «Індустріально-молочна компанія», «Авангард», «Мілкіленд» та деяких інших. Навіть такий гігант, як холдинг «Укрлендфармінг», у першому півріччі 2014 р. зменшив суму прибутку порівняно з аналогічним періодом минулого року в 2,1 разу. Міжнародне рейтингове агентство Standart&Poors у контексті зниження суверенних рейтингів України понизило рейтинг і компанії «Укрлендфармінг», також ще трьох компаній — «Креатив-Груп», «МХП» та «Українські аграрні інвестиції» з ССС до ССС-. Зроблений агентством прогноз по цих усіх компаніях — негативний.

У компанії Harv East також виникли проблеми зі своєчасним виконанням боргових зобов'язань, у зв'язку з чим постала необхідність у реструктуризації боргу. Одна з основних причин цього — військові дії на Сході країни. Адже одна третина орендованих компанією земель знаходиться саме в цьому географічному районі. На великих площах компанії не вдалося зібрати врожай, є й непереборні на сьогодні складнощі з вивезенням готової продукції.

Як бачимо, у низці великих агропромислових компаній України виникли серйозні фінансові труднощі під впливом розглянутих раніше причин. Не виключається і факт погіршення фінансово-економічного стану в інших компаніях і можливою їх збитковості. Отже, ми переконалися, що в цих умовах переведення великих компаній на загальні засади оподаткування, як це передбачалося урядом, було б згубною помилкою, причому не лише тепер, а й у найближчому майбутньому. Адже ці структури ведуть велико-товарне експортно-орієнтоване виробництво, що забезпечує надходження валюти в державу. Разом з тим зазначимо, що хоча принцип пільгового оподаткування сільськогосподарських товаровиробників і збережено, все ж з 2015 р. у зв'язку з підвищенням ставки оподаткування та індексацією грошової оцінки землі істотно зростає податкове навантаження на сільськогосподарських товаровиробників, що мають статус платника єдиного податку 4-ої групи.

Зокрема, ставка єдиного податку збільшена порівняно з 2014 р. втричі — з 0,15 до 0,45 % від грошової оцінки землі. Остання, у зв'язку з високим рівнем інфляції у 2014 р., індексується на кое-

фіцієнт 1,249. Таким чином, кумулятивний коефіцієнт індексації грошової оцінки землі станом на 1.01.2015 р. становить $3,2 \times 1,249 = 3,997$, а з урахуванням коефіцієнта одноразового збільшення грошової оцінки землі, встановленого Кабінетом Міністрів України в розмірі 1,756 (Постанова № 1185 від 31.10.2011 р.), коефіцієнт індексації зростає до 7,018. Отже, грошова оцінка 1 га ріллі в середньому по Україні тепер становитиме 25 784 грн ($3674 \times 7,018$), де 3674 — це грошова оцінка 1 га ріллі у 1995 р. Звідси єдиний податок з 1 га ріллі в середньому складатиме 116 грн ($25784 \times 0,45$). Порівняно з 2014 р. єдиний податок зросте на 85 грн або в 3,75 разу, а порівно з 1995 р. — у 21 раз.

У зв'язку з індексацією грошової оцінки землі відчутно зросте і мінімальна орендна плата, по суті, на 24,9 %. У середньому з 1 га ріллі вона становитиме 773,5 грн ($25784 \times 0,03$). Не дивлячись на значне збільшення єдиного податку і мінімальної орендної плати все ж вважаємо, що такий крок є виправданим, з одного боку, з урахуванням важкого економічного стану держави і необхідності поліпшення матеріального становища селян, а з іншого — що за цих умов податкове навантаження на аграріїв і орендна плата все ж залишаються відносно низькими, а тому не призведуть самі по собі до відчутного погіршення економічного стану сільськогосподарських товаровиробників.

Це дає можливість істотно підвищити соціальну відповідальність агробізнесу — платників єдиного податку 4-ої групи, встановивши ставку обов'язкового соціального збору у відсотках від грошової оцінки землі, диференціюючи її від 0,3 % для малих форм господарювання до 1 % для агропромислових компаній. Кошти від такого збору повинні мати чітку цільове призначення — на розвиток сільських територій (детальніше про це див. [5]). В такому разі великі компанії відіграватимуть значну роль у вирішенні соціальних проблем села. Вона може бути істотно посилена і завдяки обов'язковому створенню ними нових робочих місць, насамперед шляхом розвитку тваринництва.

У цьому контексті дисонансом звучить думка, що агрохолдинги (за термінологією першоджерела) себе вичерпали і що ставку потрібно робити на розвиток малого і середнього бізнесу [6]. Безумовно, нині необхідні системні заходи щодо прискореного розвитку малого і середнього бізнесу. Це — аксіома. Але що ж стосується великих агро- і агропромислових компаній, то у своїх працях ми неодноразово торкалися питання переваг і вад форму-

вання таких структур, зазначали, якими законодавчими нормами є можливість усунути загрози, що несуть у собі ці організаційні форми господарювання, і водночас посилити їх вклад у розвиток сільського господарства. Заборонити зараз холдинги — було б грубою помилкою, через яку сільське господарство може бути доведено до стану розрухи кінця 90-х років XX століття. Інша справа, що необхідні наукові обґрунтування щодо обмеження розмірів землекористування цих компаній і щодо інших важелів поліпшення їх функціонування. Детальніше про це йдеться в уже згаданій нашій праці [5].

Про важливість розвитку великих компаній в аграрному секторі економіки звертають увагу і зарубіжні фахівці. Скажімо, радник правління з сільськогосподарських питань Креді Агроколь Банк Жак-Жак-Ерве зазначає, що потрібно забути про кліше, якщо великі — то це зло і їх потрібно знищувати. Він приходить до правильного, на наш погляд висновку, що український аграрний сектор сьогодні — за крок від того, коли великі підприємства почнуть співробітничати з середніми в сфері закупки в останніх зерна на експорт. Для середніх гравців — це можливість одержати закупівельну ціну, наближену до світової, а для великих — формувати значні партії продукції, які будуть продаватися на світовому ринку на вигідніших умовах [6]. Професор сільськогосподарської і прикладної економіки Інституту Міссурі (США) док-тор Фабіо Чадад також надає перевагу агрохолдингам. На П'ятій міжнародній конференції «Ефективне управління агрокомпаніями: постійна оптимізація витрат» він зазначав, що в світі переважають дуже малі ферми (менше 2 га), які не мають доступу до сучасних технологій та інновацій. Тому вважає, що велику роль у зміні цієї структури і підвищенні продуктивності мають відіграти агрохолдинги і прогнозує значне збільшення їх кількості в Бразилії [8].

Світовою всеохоплюючою тенденцією розвитку економіки є постійне зростання концентрації виробництва. Вона найбільших масштабів досягла у промисловості та фінансовій сфері. Водночас, концентрація виробництва істотно зростає і в сільському господарстві. Її результатом стало виникнення надвеликих аграрних і агропромислових компаній у низці країн світу. Зокрема, компанія «Weidahuang Croor» (Китай) використовує 5400 тис. га. Компанія «Іволга-Холдинг» — 1500 тис. га, компанія «Каз Експорт Астик» (Казахстан) — 1000 тис. га, компанії «Ei teyor» та «Crasud» (Аргентина) — по 1000 тис. га.

Наведені дані свідчать про існування безпрецедентно великих компаній в аграрному секторі економіки. Нами виокремлено якісні характеристики цих надвеликих компаній. По-перше, більшість з них є транснаціональними, тобто розміщують своє виробництво, насамперед, аграрне, в інших країнах; по-друге, частина компаній диверсифікована, при цьому дане поняття ми трактуємо як проникнення їх у нові для них сфери діяльності, що не пов'язані з основним виробництвом. Отже, такі компанії перетворюються на багатогалузеві комплекси — конгломерати. За даного трактування диверсифікації набуває самостійного значення поняття вертикальної агропромислової інтеграції. По-третє, в цьому контексті більшість компаній є саме вертикально інтегрованими, отримуючи синергійний ефект від поєднання сільськогосподарського і переробного виробництва.

Відповідно до наведеного тлумачення диверсифікації компанія може бути просто диверсифікованою, або диверсифікованою і вертикально інтегрованою або вертикально інтегрованою, або ж тільки аграрною.

Загалом, варто наголосити, що практика ведення великого агробізнесу перекоує, що для успіху потрібні не лише капітал, а й талановиті менеджери і досконала організаційна структура компанії.

В умовах, що склалися в Україні, розв'язання проблеми фінансової скрути доцільно розглядати в коротко- і довгостроковому періодах. У першому з них важливо, щоб банки розширили практику використання документарних інструментів (гарантії, акредитиви, векселі). Це безгрошові операції, якими передбачається відстрочка платежу аграріями постачальникам ресурсів уже після збирання врожаю. Скажімо, нині авальованими векселями можна вести розрахунки за купівлю багатьох видів ресурсів. Аграрії спроможні будуть залучати і значні кошти (12 млрд грн) у фінансових установах на умовах лізингу. Все ж вирішити проблему дефіциту коштів у короткостроковому періоді (весна 2015 р. до урожаю цього року) дуже проблематично. Тому очевидно є слушною думка щодо здійснення цілеспрямованої емісії Національним банком для покриття дефіциту в коштах, що дасть можливість вирішити дану проблему. Причому справедливо вважається, що таке фінансування не може стимулювати інфляцію, бо прив'язане не до витрат на заробітну плату, а на виробництво і

тому ці кошти можуть бути повернуті назад лише після завершення технологічного циклу.¹

Що ж стосується довгострокового періоду, то вирішення даної проблеми безпосередньо залежить від масштабів і напрямів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. На жаль, питання масштабів підтримки надзвичайно ускладнилося. При вступі в СОТ Україна взяла зобов'язання надавати підтримку аграріям у розмірі 3 млрд 43 млн грн без прив'язки до долара, бо були очікування зростання курсу гривні, а отже і збільшення масштабів підтримки. Проте сталося навпаки. Через девальвацію гривні рівень підтримки аграріїв істотно знижується. За нинішнього курсу гривні до долара масштаб підтримки становить лише 144,9 млн дол. США (3,43 млрд : 21 грн), тоді як на момент підписання угоди з СОТ масштаб підтримки складав 614 млн дол. США (за курсу 5 грн за 1 долар).

У цих умовах потрібна вкрай зважена політика уряду щодо фінансової підтримки аграріїв. Найперше, необхідно зберегти ті напрями економічної підтримки, які діють нині. Важливим кроком у цьому напрямі стане відновлення такого важливого напрямку підтримки, як часткове погашення відсоткових ставок за взятий сільськогосподарськими товаровиробниками кредит. На ці цілі урядом запропоновано виділити 300 млн грн, що дасть змогу додатково залучити 5 млрд кредитних ресурсів. Тут варто наголосити, що поновлення програми компенсації частини відсоткових ставок за кредит тоді може дати відчутний ефект, коли така компенсація зменшить реальну відсоткову кредитну ставку для аграріїв щонайменше до 15 % річних, тобто до рівня, який ще спроможний витримати економічно «здорові» сільськогосподарські товаровиробники за сучасної цінової ситуації.

Важливо посилити роль Аграрного фонду України шляхом контрактації (форвардних закупівель) зерна майбутніх врожаїв на етапі посівних компаній. Скажімо, під час посівної компанії 2015 р. Аграрний фонд планує законтрактувати лише 450 тис. т пшениці 2-го і 3-го класів. Оскільки такі форвардні закупівлі фінансуються трьома етапами (50 % під час посівної компанії, 20 % — у період сходів зернових і решта 30 % — після жнив і постачання товарів), то стає очевидним, що весною 2015 р. за орієнтовної ціни

¹ За даними Міністерства аграрної політики і продовольства дефіцит коштів становить 11 млрд грн.

1 т пшениці 2,5 тис. грн аграрії зможуть отримати лише 550 млн грн, що на фоні загальної потреби у фінансових ресурсах на час посівної є вкрай недостатнім.

Джерелом поповнення фінансових ресурсів на світовому фінансовому ринку українськими компаніями, на противагу складнощам із залученням цих ресурсів через IPO, може стати залучення ними боргових інструментів — євробондів. Цьому сприяє надлишкова ліквідність багатьох провідних зарубіжних банків, що дає їм змогу пропонувати відносно низькі відсоткові ставки. Але тут потрібно враховувати, що випуск євробондів є доступним лише для великих компаній, які спроможні їх розмістити на суму більше 150 млн дол. США. Варто також наголосити, що після зниження суверенних і корпоративних рейтингів агентством Muddy's для усіх українських компаній вартість залучення коштів зросла, тому агропромислові компанії у 2014 р. і на початку 2015 р. відклали розміщення цінних паперів.

Треба брати до уваги, що у зв'язку з складністю виходу вітчизняних аграрних та агропромислових компаній з IPO на європейські фондові біржі потрібний пошук альтернативи стосовно цього джерела залучення фінансових ресурсів. Такою альтернативою може стати публічне первинне розміщення акцій на азійській фондовій біржі, зокрема, Гонконгську. Про намір здійснити IPO на цій біржі заявила компанія «Укрлендфармінг».

Ускладнення процесу залучення агропромисловими компаніями фінансових ресурсів на міжнародному фінансовому ринку змушують ці компанії шукати і внутрішні ресурси такого залучення. Одним із них є вихід компаній на внутрішній фінансовий ринок. Перші кроки у цьому напрямі уже робляться. Так, 2 лютого 2015 р. на Українській біржі розпочато торги акціями Ukrproduct Group Ltd. Це перший вихід української агропромислової компанії на вітчизняний фондовий ринок, який повинен дати поштовх для його розвитку.

Є сподівання, що з нормалізацією обстановки в Україні і повною імплементацією угоди з ЄС, світові фінансові ринки знову стануть доступними для вітчизняних агропромислових компаній. Але, по-перше, це питання часу, необхідного для відновлення до них довіри з боку світових фінансових інститутів і, по-друге, слід очікувати значно жорсткіших вимог інвесторів до прозорості аграрного бізнесу і якості корпоративного управління.

Надзвичайно актуальною проблемою для вітчизняних аграріїв, яка вимагає послідовного відстеження, є вихід їх на європейський товарний ринок навіть за тих невеликих масштабів продажу, які передбачені квотами ЄС на вітчизняну сільськогосподарську продукцію і продовольство. Є підстави вважати, що доступ українських товаровиробників на ринок ЄС буде у перспективі зростати, особливо з огляду можливостей постачання вітчизняної органічної продукції, але таке зростання не може бути значним, оскільки цей ринок перенасичений, він самодостатній і за низкою продуктів, що виробляються в Україні, країни ЄС є нетто-експортерами або ж мають нульовий баланс.

Тому суть проблеми полягає не в масштабах експорту, а в принципово іншому. Адже сам факт виходу українських товаровиробників на ринок ЄС є свідченням того, що наша продукція сприймається вимогливим західним споживачем, вона відповідає співвідношенню «ціна-якість», вимогам екобезпеки і загальному стандарту ЄС. З таким іміджем вітчизняної продукції українським аграріям відкривається шлях до експорту своєї продукції в країни Близького Сходу, Африки, Південно-Східної Азії. Це відкриває широкі можливості для нарощування Україною експорту сільськогосподарської продукції і продовольства, що підвищить роль АПК у забезпеченні країни валютою і до того ж, дасть змогу агробізнесу набути повну незалежність від непередбачуваного і нецивілізованого російського ринку.

Висновки. Існує кілька основних причин — викликів, що зумовлюють погіршення фінансово-економічного стану аграріїв і навіть їх збитковість. Серед них військова агресія Російської Федерації, глибока девальвація національної валюти, криза банківської системи і труднощі взяття аграріями кредитів, «ефект відлуння», істотне звуження можливостей вітчизняних великих аграрних та агропромислових компаній щодо залучення фінансових ресурсів на світових фінансових ринках. Сукупна дія цих причин істотно погіршила фінансово-економічний стан навіть великих компаній агробізнесу. У першій половині 2014 р. низка відомих агропромислових компаній одержала збитки у значних розмірах, хоча в минулому вони працювали прибутково. Підвищення ставок єдиного податку для сільськогосподарських товаровиробників, а також індексація грошової оцінки землі підвищує податкове навантаження на них, але воно не є критичним. Тому доцільно істотно підвищити соціальну відповідальність аг-

робізнесу — платників єдиного податку 4-ї групи, встановивши ставку обов'язкового соціального збору в розміру від 0,3 % для малих форм господарювання до 1 % від грошової оцінки землі для великих аграрних і агропромислових компаній.

Не виваженою вважаємо думку, що холдинги себе вичерпали. Вони є важливим складником організаційної будови сільського господарства. Суть полягає в тому, що необхідно на науковій основі встановити граничні межі їх землекористування і нормативно врегулювати створення додаткових робочих місць цими компаніями, насамперед, шляхом розвитку ними тваринництва. З'ясовано, що розвиток великих компаній в агросекторі характерний і для низки інших країн, тому є підстави вважати, що це явище не є місцевим, а транснаціональним і характерне для країн із значними масивами земельних ресурсів.

Розв'язання проблеми фінансової скрути аграріїв доцільно розглядати окремо в коротко- і довгостроковому періоді. У першому з них важливо розширити використання банками документарних інструментів фінансування; збільшити залучення коштів аграріїв на умовах фінансового лізингу; здійснити цілеспрямовану емісію Національним банком для закупівлі аграріями необхідних ресурсів під весняну і літню компанії.

У довгостроковому періоді важливо зберегти існуючі напрями державної підтримки; відновити в більших масштабах підтримку шляхом часткового погашення відсоткових ставок за взятим аграріями кредит; посилити роль Аграрного фонду України шляхом збільшення ним форвардних закупівель зерна; здійснити пошук великими компаніями альтернативних джерел залучення фінансових ресурсів на азійських фондових ринках; повніше використовувати ними внутрішні резерви такого залучення через розміщення акцій на Українській біржі; посилити зусилля щодо виходу вітчизняних компаній на європейський товарний ринок, що відкріє шлях для їх експорту в країни Близького Сходу, Африки і Південно-Східної Азії.

Література

1. Статистичний збірник: Сільське господарство України. — К.: Державна служба статистики, 2013. — С. 53.
2. Княжанський В. Шагрєнева посівна // День. — 2015. — 10 лютого. — № 21.

3. *Иценко Г.* Посівна 2015: бракує грошей // Урядовий кур'єр. — 2015. — 18 лютого. — № 30.
4. В погоні за інвестором. Електронний ресурс: Latifundist.com/spets-proekt/84-v-pogone-sa-investorom.
5. *Андриїчук В.Г.* Проблемні аспекти регулювання функціонування агропромислових компаній // Економіка АПК. — 2014. — № 2. — С. 5–22.
6. *Новіков Г.* Агрохолдинги себе вичерпали. Електронний ресурс: Latifundist.com/novosti/24766-agroholdingi-cebya-uzhe-ischerpali-mnenie.
7. Електронний ресурс: Latifundist.com/dosye/erve-zhak-zhak.
8. Будущее сельского хозяйства за агрохолдингами — иностранный эксперт. Електронний ресурс: Latifundist.com/novosti/23097-budushchoe-selckogo-hozyaystva-za-agroholdingami.
9. *Динз Г.* К победе через слияние. Как обратить отраслевую консолидацию себе на пользу / Г. Динз, Ф. Крюгер, С. Зайзель. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. — С. 17.
10. ТОП-10 латифундистов мира. Електронний ресурс: Latifundist.com/rating/TOP-10-latifundistov-mira.

Reference

1. Statistical Collection: Agriculture of Ukraine. — K.: State Statistics Service, 2013. — P. 53.
2. *Kniazhanskii V.* «hagreen sowing // The Day. — 2015. — February, 10. — № 21.
3. *Ishchenko H.* Seeding 2015: lack of money // The Government Express. — 2015. — February, 18. — № 30.
4. In chase of the investor. Electronic resource: Latifundist.com/spets-proekt/84-v-pogone-sa-investorom.
5. 1. *Andriichuk V.H.* Problematic aspects of regulation of the activity of agro-industrial companies // The economy of agro-industrial complex. — 2014. — № 2. — P. 5–22.
6. *Novikov H.* Agriholdings exhausted themselves. Electronic resource: Latifundist.com/novosti/24766-agroholdingi-cebya-uzhe-ischerpali-mnenie.
7. Electronic resource: Latifundist.com/dosye/erve-zhak-zhak.
8. The future of agriculture is by agriholdings — the foreign expert. Electronic resource: Latifundist.com/novosti/23097-budushchoe-selckogo-hozyaystva-za-agroholdingami.
9. *Dinz H.* To victory through the confluence. How to draw industry consolidation to oneself advantage / Dinz H., F. Kriuhher, S.Zaizel. — M.: Alpina Business Books, 2004. — P. 17.
10. Top 10 landowners in the world. Electronic resource: Latifundist.com/rating/TOP-10-latifundistov-mira.

Статтю подано до редакції 17.12.14 р.